

Demokratiýa täze howplar bilen yüzbe-yüz

Category: Goşgular, Hekaýalar, Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Demokratiýa täze howplar bilen yüzbe-yüz DEMOKRATIÝA TÄZE HOWPLAR BILEN YÜZBE-YÜZ

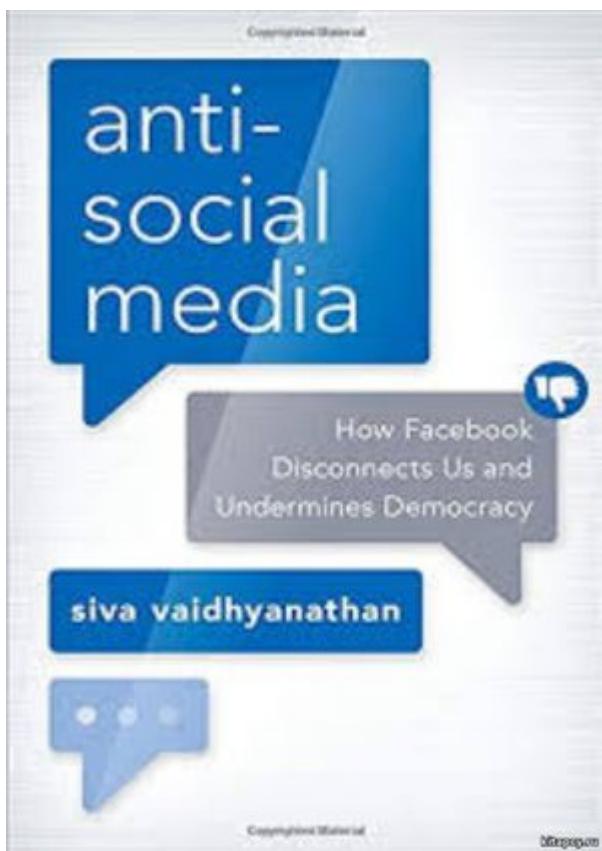
Täze mediýa dünýäsinde merkezleşýän «Chat GPT» we onuň täze görnüşleriniň ýüze çykmagy bilen jemgyýetçilik manipulýatorlary gündelik iş ugurlaryny görlüp-eşdilmedik işjeňlikde we iň pes çykdaýy bilen ýola goýup biler.

2018-nji ýylда ABŞ-nyň Wirjiniýa uniwersitetiniň medeniýet taryhcasy mediýa boýunça professory Siwa Waidhýanatanyň «Antisosial mediýa: Facebook bizi nädip böldi we demokratiýanyň astyny köwdi?» («(Anti-Social Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy») atly gymmatly kitaby çap edildi. Kitabyň adyndanam belli bolşy ýaly awtor «sosial tor» manysyny berýän «sosial mediýa» sözünü ulanýar. Awtor aýratynam bu sözi aragatnaşyk we sosial aragatnaşyklary güýçlendirme serişdesi hökmünde däl-de, «antisosial», ýagny, jemgyýete tersdigine ynanýandygy üçin saýlap alypdyr.

Waidhýanatan şeýle mediýanyň oýnaýan düşnüsiz rollaryny tankyt edýän iň sesi batly çykýan ýeke alym däl. Onuň uly «zyýanyny» kesgitlemäge synanyşýan müňlerçe tankytçydan ilkinjisi-de däl. Munuň bilen birlikde, çemeleşmäni su torlaryň üstünde amala aşyran faktorlaryň demokratiýanyň

ýagdaýynyň, düşünjesiniň, täsirliliginin ölçeginiň, dowamlylyk ukybynyň, gatnaşygynyň üstünde has köp durup geçýändigi berýändigi üçin mazaly ünsi çekdi.

Waidhýanatan kitabynda «Şeýle saýtlaryň, aýratynam Facebook hasaplarymyzyň aşa köp ulanylmaǵy syýasatyň we syýasatçylaryň at-abraýyny sarsdyrmaga goşant goşdy we demokratik däpleriň astyny köwdi» diýýär. Şeýle serişdeleri faşizmi möwjetmekde, jynsparazlygy serpikdirmekde, demokratiýany onlarça ýyllap gowy bilyän jemgyýetlerde sagcy partiýalaryň we hereketleriň yzly-yzyna üstünlik gazanmaga itergi bermekde aýyplady.

Soñabaka awtoryň öñe süren pikiriniň çynlakaýlygyny subut edýän köp sanly subutnama orta çykdy. Bularyň arasynda Ýewropadaky ekstremistik sagcy partiýalardan biriniň (Germaniya üçin Alternatiw partiýa) aragatnaşyk işgäriniň beren görkezmesi-de bar.

Partiýanyň gazanan üstünliginiň, nemes syýasatynda möhüm orun eýelemeginiň we Bundestagdan (nemes parlamenti) paý alyp bilmeginiň sebäbiniň Feýzbukdygyny aýtdy.

Şunuň bilen baglanyşyklylykda giň gyraňly «populist» liderlerden hasaplaýan ABŞ-nyň prezidenti Donald Tramp Twitter sosial ulgamynyň president bolmagyna uly goşandygyny

boýnuna alypdy. «Freedom House» («Azatlyk» öýi) 2019-nyj ýylда çap eden maglumatnamasynda internet arkaly saýlaw proseslerine täsir etme syýasatyngň dowam etme howpy babatda duýdurdy.

Bular ýaly syýasatlar esasan «demokratiýanyň astyny köwmek isleýänler üçin esasy strategiya» öwrüldi.

Gürrüni gidýän maglumatnamada şübheli birugsat girişleriň yzарlanýandygy we 2018-nji ýylда derñelen otuz saýlaw prosesiniň ýigrimi altysynda dünýäniň dürli ýerlerinde emele gelen dezinformasiýanyň mehanizmlerini oňlaýandygy mälim edildi.

Waidhýanatanyň pikiriçe şeýle mediýa platformalary bize «syýasy dialog üçin iň ýaramaz forumy» berdi. Ýeterlik möçberde jogapkärçilik bilen rasional dialoglar üçin ugur döretmegiň ýerine duýgulary möçükdirmeäge gönükdirilen provokasion teswirleriň çap edilýändigine goldanyp, gödekligiň we kemsidijilikli diliň ýaýramagyna uly goşant goşdy.

Görnüşinden bu barlagçy mazmunyndaky maglumaty, analizi we pikirleri bilen «sosial tor» saýtlarynyň jemgyýetçilik çekişme ýagdaýynda artan täsiri hakda entek ir hasaplanjak duýduryşy beripdir. Munuň özi halkyň erk-isleglerine täsir etmek bilen bir hatarda, tutumlaryny bozmagyna, döwlet syýasatyna çapraz pozisiýalary almagyna getirip biler.

Emma «sosial mediýa» dünýäsindäki ýyndam üýtgeşmeler bu babatda täze inisiatiwalart getirmekdenem gaýra durmady.

Häzir iň täzesi – emeli aňyň deňsiz-taýsyz ukyplaryny bu mediýanyň populýarlyk potensiali we kesgitlu täsiri bilen harmanlaýan täze platforma «Chat GPT».

«Chat GPT»-nyň emeli aň we sosial mediýa dünýäsine ornaşmagy uzak dowam etmedi. Ol bary-ýogy iki aýyň dowamynda yüz milliondan aşýan agzasy bilen rekord görkezijä yetdi.

Munuň özi ajaýyp rekord görkezijisi hasaplanýar. Aýratynam bu ulgama gündelik girip-çykýanlaryň sany diňe ýanwar aýynda bir günde 13 miliona ýetendigi göz öňüne tutulanda, belki-de, populýar garşydaş mediýanyň hiç birinde şuňa meňzeş artyş bolup geçmändigini aýdyp bileris.

Tekstleri, makalalary, goşgulary, hekaýalary ýazmak we ylmy ýumuşlary ýerine ýetirmek boýunça «Chat GPT»-de ýer alan funksiýalaryň ýany bilen öñündäki mümkünçilikler tebigy taýdan syýasy ulanyaşa-da açykdyr.

Munuň özi «Chat GPT» bilen özgerdiljek «elektron komitetler» mehanizmleri arkaly syýasy arenadaky taryhy zARBANY aňladýar.

Bu kabul etmäniň (восприятие) dogrudygy ýa-da düzgüne gabat gelip-gelmeýändigine garamazdab belli syýasy missiýa hyzmat edýän yüz müňlerçe teswiri ýeke tuş bilen çap edip bilyär.

Täze mediýa dünýäsinde merkezleşýän «Chat GPT» we onuň täze görnüşleriniň ýuze çykmagy bilen jemgyýetçilik manipulýatorlary gündelik iş ugurlaryny görlüp-eşdilmedik işjeňlikde we iň pes çykdaýy bilen ýola goýup biler.

Munuň özi demokratik döwleti düýpsüz ýalana we manipulýasiýa guýusyna gapgaryp biljek zatdyr.

Dr. Ýasir ABDYLEZIZ.

Sişenbe, 21.02.2023 ý. Publisistika